

МЕДИИ И КОМУНИКАЦИИ НА 21. ВЕК 21ST CENTURY MEDIA AND COMMUNICATIONS

ТОМ 2/2018

ИВо ИНДЖОВ

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“, България
iindzhov@ts.uni-ut.bg

БОРБА С ФАЛШИВИТЕ НОВИНИ С ИНСТРУМЕНТАРИУМА НА ЗАКОНА И НА САМОРЕГУЛАЦИЯТА – БЪЛГАРСКИЯТ СЛУЧАЙ

Ivo INDZHOV

“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo, Bulgaria
iindzhov@ts.uni-ut.bg

COMBATING FAKE NEWS WITH THE TOOLBOX OF THE LAW AND SELF-REGULATION – THE BULGARIAN CASE

Abstract: The paper discusses the possibilities of countering fake news in Bulgarian media with the instruments of media law, regulation, self-regulation and co-regulation. The study has reached the following important conclusions: 1. The laws are inadequate to the new challenge. There are temptations to fight it through the Criminal Code or a special law that can turn the prosecution service into a repressive media supervisor. 2. The State can contribute to curbing disinformation in the media by highlighting their ownership and funding. 3. The ethical codes oblige journalists to be responsible to society, but self-regulation is de-legitimized by the division in the guild. The solution lies in the development of co-regulation: the state stimulates the media by setting a condition for advertising in them: that they should agree on one code and that their ethics committee should be able to penalize them financially for fake news.

Keywords: fake news, Bulgaria, media law, regulation, self-regulation, co-regulation.

Фалшивите новини като ударен инструмент на дезинформацията трябва да се изследват и да им се противодейства, защото унищожават качествената журналистика и подриват доверието в медиите – техния основен капитал. По този начин те делегитимират и политиката, в която най-често са прицелени, като средство за решаване на проблемите на демократичното общество.

С тази статия си поставям за цел да проуча и анализирам състоянието на проблемите и да набележа възможни стратегии и конкретни мерки за борба с фалшивите новини в две сфери, които засега не са обект на по-сериозни проучвания – медийното право и регулация, съответно медийната саморегулация и корегулация. Не само в България, но и в международен план, те са все още бели петна в научния прочит и практическите мерки за борба с фалшивите новини, за разлика от сфери като fact-checking¹, медийната грамотност и др.

Проучването работи с три хипотези, формулирани на базата на предварителен анализ на релевантното медийно законодателство и нормите на медийната саморегулация: 1. Медийното право и медийната регулация в сегашния си вид не са адекватни на новата заплаха за журналистиката от фалшивите новини. 2. Саморегулацията, институционализираща прилагането на принципите на журналистическата етика и професионалните стандарти в журналистиката, има по-голям потенциал за борба с фалшивите новини. С оглед на разделението на журналистическата колегия и на медийната общност в България обаче той може да бъде използван много ограничено. 3. Саморегулацията

¹Проверка на достоверността на новините и темите в медиите, на изказванията на политици и др. Различни медии и НПО поддържат специални платформи за целта.

може да бъде ефективна само ако бъде комбинирана с корегулация като израз на една по-отговорна медийна политика на държавата. Корегулацията, обвързваща спазването на етичните кодекси на медиите със стимули от държавата, например тя да рекламира в тях, може да амбицира медиите към по-отговорна и по-качествена журналистика.

Състоянието на нещата и възможните решения по изследваната проблематика са анализирани с инструментариума на медийното право и медийната саморегулация, но прочитът е от гледна точка на науката за журналистиката и медиазнанието.

Статията не си поставя за задача да прави цялостен обзор на проблема за фалшивите новини в медиите и социалните медии в България, нито да предлага комплексни решения в двете разглеждани сфери на противодействие. Въпреки че онлайн медиите са най-уязвими за фалшивите новини, проучването е фокусирано върху медиите като цяло. Анализирайки наличните им законови задължения, които са основно за радиото и телевизията и почти отсъстват за пресата и онлайн медиите, статията търси решения, приемливи за всички видове медии. Този подход е избран с оглед на актуалните дискусии за необходимостта от нов, модерен, общ медийен закон, който да е съобразен с конвергенцията на медийно съдържание в интернет. На отделни места в текста са правени аналози със ситуацията в Германия, защото правно-регулативните механизми и саморегулацията на медиите в тази страна традиционно са обект на интерес в България². Поради огромния обхват и динамиката на социалните медии и липсата на каквото и да е специално законодателство за тях в България, проблемът за борбата с фалшивите новини в тях с помощта на медийноправни и саморегулативни механизми предполага самостоятелно проучване.

1. Fake news – „по света и у нас“

Фалшивите новини съществуват, откакто има журналистика. Според германския тълковен речник Duden фалшивата новина е „съобщение, новина, която не отговаря на реалното състояние на нещата, противоречи му“. В Германия фалшивите новини са известни още от 19. век под понятието „Zeitungsente“ – *вестникарска лъжа, фалшива вестникарска информация, скалъпена история*. Понятието се употребява както за сгрешени съобщения, така и за умишлено фалшиви новини (вж. обзора във: Wissenschaftliche Dienste (Deutscher Bundestag) 2017). В България, още преди да стане модерно да се бие тревога за проблема fakenews, в новинарските редакции на жаргон се говори за „партенка“, която понякога може да стане много „миризлива“ – умишлено създадена и разпространена фалшива новина.

В световен мащаб понятието fake news се употребява засилено от лятото на 2016 г. във връзка с президентските избори в САЩ и референдума за „Брекзит“ във Великобритания. Различните дефиниции акцентират върху три специфики на явлението: 1. Умишленото създаване, респ. публикуване на фалшиви новини; 2. Вирусното им разпространение в интернет и подхващането им понякога и от журналистите. 3. Такива „новини“ целят манипулация на обществеността – основно с политически и/или икономически цели (вж. напр. Фабиан Райнболд, Маркус Ройтер и др. автори, цит. във: Wissenschaftliche Dienste 2017, 6).

Най-често фалшивите новини се „раждат“ в социалните медии или в специално създадени за целта сайтове, оттам „прескачат“ в по-лековерните и по-безскрупулните онлайн медии, дори отвреме-навреме си пробиват път и във вестникарските и телевизионните грандове, а накрая обикновено се завръщат отново в социалните медии. Причините за възхода на fake news трябва да бъдат търсени не само в бума на технологиите, дефицитите в журналистиката и жаждата на аудиториите за сензации, а и в спецификите на дигиталния капитализъм, който се развива върху модела на печалбата от реклами на база брой посещения, респ. кликания. При тази интерпретация проблемът не са фалшивите новини, а дигиталният капитализъм, подчертава Евгени Морозов в *Guardian*: „Сам по себе си Fake-News наротивът е фалшив; той е повърхностно наблюдение на един по-дълбок проблем“ (Morozov 2017).

Не е учудващо, че все още няма убедителна научна класификация за fake news – явлението е ново и се развива динамично. В тази статия с работна цел ще използвам опита на Денис Хорн (Horn

² В дискусиите за параметрите на медийната регулация в България през 2012 г. например в центъра на вниманието беше и Законът за печата на провинция Бранденбург – вж. Паунова 2012.

2017), експерт по дигиталните теми на германската обществено-правна телевизия ARD и модератор в обществено-правното DeutschlandRadio, да систематизира какво се разбира под „fake news”. Списъкът на автора съдържа следните „форми“ на фалшиви новини: пропаганда; лъжи; clickbait³; измислици; спам, заблуди; сатира; преиначаване на факти; липсващ контекст; слухове; неясни формулировки, полустини; погрешни взаимовръзки; пропуски в (журналистическото) проучване и др. *„Разбира се, понастоящем на преден план излиза пропагандата с измислици“*, подчертава Хорн. Сходна е и класификацията на EAVI, базирана в Брюксел неправителствена организация с основна цел на дейност повишаване на медийната грамотност. Тя счита опозицията „фалшиви новини – истински новини“ за прекалено опростяваща медийната действителност и затова предлага списък с 10 вида *„подвеждащи новини“*: пропаганда, clickbait, спонсорирано съдържание, сатира и измислици, грешки, партизирани новини, теория на конспирацията, псевдонаука, некоректна информация, фалшиви новини (EAVI 2017). Двата опита за класификация илюстрират колко трудно е да се постигне бъдещ консенсус за точно дефиниране на понятието „фалшиви новини“, вкл. с цел по-целенасочено противодействие срещу тях със законови средства.

Същевременно трябва да бъде отбелязано, че дискусиите за проблема „fake news” имат амбивалентен характер. От една страна, се акцентира върху сериозността и мащабността на явлениято, върху вирусното разпространение на фалшиви новини в мрежата и пагубното им въздействие върху медиите и демокрацията. От друга страна, понятието става всеядно, превръща се в мейнстрийм. То завладява и политическия дискурс: използва се не само за разобличаване на фалшивите новини, лъжите и пропагандата, но и за заклеймяване на неудобно за съответния политик информирани. Типичен пример са късите тиради на президента Тръмп в Туитър срещу водещите американски телевизионни мрежи и либерални издания, които той нарича презрително „Fake News Media”. *„Понятието „Fake news“ все повече се превръща в проблем. Защото то хвърля всичко в една тенджерка: откровени лъжи и съзнателни измами от една страна, всекидневни грешки или легитимно поведение, от друга“*, счита Денис Хорн (Horn 2017). За да се избегне размиването на понятията и отговорностите, според него нещата трябва да се назовават с истинските им имена: „лъжите“ са лъжи, „пропагандата“ – пропаганда, „грешките“ – грешки, а „нечистоплътната журналистика“ – нечистоплътна журналистика.

В България проблемът „фалшиви новини“ се превърна в обект на публични дискусии през последните две-три години. Макар че има собствени специфики, той не трябва да бъде разглеждан самостоятелно, като моментен дефект на медийната среда, а като част от непрекъснато влошаващото се състояние на медиите (ръст на концентрацията на собственост, сенчесто финансиране, политическо влияние, упадък на професионалните стандарти в журналистиката). За да бъде разбран и да може да му се противодейства, проблемът трябва да бъде проучван и в светлината на новите предизвикателства пред журналистиката и медиите (социални медии, нови технологии и техники за разпространение и манипулиране на новините).

Фалшивите новини в българското медийно пространство се проявяват в няколко основни направления: потребителски теми (здравеопазване и др.); новини за български политици; антизападни (антиевропейски (-ЕС) и антиамерикански) новини и теми; проруски новини и теми (вж. например Indzhov 2017).

2. Правни и регулаторни механизми за борба с фалшивите новини

Така както няма убедителна общовалидна научна дефиниция съотв. класификация за фалшивите новини, така не са налице и техните правни аналози. На тази липса обръща внимание юридически анализ на Научните служби на германския Бундестаг (Wissenschaftliche Dienste 2017, 6). В анализа между другото се правят и две важни разграничения: между fake news и реч на омразата, както и между фалшиви твърдения за факти и изразени мнения. Според германското законодателство твърденията за факти могат да бъдат верни или неверни, защото се отнасят до действителни обстоятелства, които могат да бъдат доказани или опровергани, а мненията се явяват израз на лично становище и не трябва да бъдат доказвани (пак там). Този принцип е характерен не само за правната

³Примамка за кликания върху веб съдържание чрез използване на атрактивни, най-често подвеждащи заглавия или илюстрации.

система на Германия, а въобще за западната правна доктрина. Ако изразените в медиите мнения съдържат обидни за честта и достойнството на дадено лице квалификации, то може да съди автора им за нанесена обида. Но „изразените мнения не могат да бъдат фалшиви и така не попадат под шапката на понятието „фалшиви новини“. Само ако изразеното мнение е базирано върху фалшиви факти цялата новина може да се счита за fake news (Wissenschaftliche Dienste 2017, 6).

2.1. Конституцията, законите и свободата на информация

В България няма ясно разграничаване между твърдения за факти и изказани лични мнения, като се е наложил принципът на съдебния прецедент. Според чл. 39. (1) на Конституцията, *„всеки има право да изразява мнение и да го разпространява чрез слово – писмено или устно, чрез звук, изображение или по друг начин. (2) Това право не може да се използва за накърняване на правата и доброто име на друго и за призоваване към насилствена промяна на конституционно установения ред, към извършване на престъпления, към разпалване на вражда или към насилство над личността.“*

В България няма ясно разграничаване и по отношение на това как журналистът е боравил с информацията, довела до публикация, станала обект на съдебно преследване. Не се прилага стандартът за „действителна злонамереност“, установен още в средата на 60-те години на XX в. в САЩ по делото „Ню Йорк Таймс“ срещу Съливърн“ и възприет като разбиране и в европейските страни с по-напредничаво правосъдие. *„Според този стандарт деецът носи отговорност за клеветата по отношение на публична фигура само ако се докаже, че е знаел или е трябвало да знае, че твърдението е невярно. Този стандарт допуска, когато е засегнат важен обществен проблем, твърдението да е невярно, а деецът не се наказва, ако е направил разумни и съответни на професионалните стандарти усилия да провери неговата достоверност“* (Кънев 2011).

Казано другояче, ако журналист е написал статия, в която се съдържат клеветнически твърдения – например за позорящо обстоятелство или за извършено престъпление, но е знаел, че изнесените факти са неверни, той носи съдебна отговорност и може да бъде съден от засегнатото лице. По същество делото ще бъде за разпространяване на „фалшива новина“, въпреки че това станало напоследък модерно понятие не се използва нито в законите, нито в съдебната практика. В такъв случай отговорността на журналиста може да бъде търсена по чл. 147 на Наказателния кодекс (НК) – за клевета и/или по чл. 45 от Закона за задълженията и договорите (ЗЗД) – за неправомерно увреждане. Медията, възложила му изпълнение на задачата, също може да носи гражданска отговорност, по чл. 49 на ЗЗД – за възложителството. В България обаче журналист може да бъде осъден, дори когато си е свършил добросъвестно работата, прилагайки професионалните журналистически стандарти и доколкото обстоятелствата са му позволявали, но въпреки това не е успял да докаже твърденията си (Кънев 2011). Макар че този формален проблем на българското наказателно право се компенсира от практиката на Конституционния съд, който възприема точно гореописания принцип на международното право, той може да бъде разглеждан като спирачка пред журналистическите разследвания и път към засилване на автоцензурата – един от основните проблеми на медийната среда в България. Такава роля играят и наказателните глоби за обида и клевета – от 3000 до 15 000 лв. (НК, чл. 147 и чл. 148), които са несъразмерно високи спрямо средното равнище на доходите в страната, вкл. журналистическите.

Стандартът за „действителната злонамереност“ би трябвало да се прилага и по отношение на друг, морално остарял член (326) на НК от 1968 г., ако той не бъде променен съобразно днешната медийна среда. Той предвижда лишаване от свобода до две години за този, *„който предава по радио, телефон или по друг начин неверни повиквания или заблуждаващи знаци за помощ, злополука или тревога“*. *„Ако от деянието по ал. 1 са настъпили значителни вредни последици, наказанието е лишаване от свобода до пет години и глоба от петстотин до две хиляди лева“* (ал. 2). Този текст илюстрира едно по-гясно разбиране за правото да получаваши и разпространяваш информация, натоварено с отговорност към опазването на обществения ред, асоцииран в онези години основно с реда на държавата. В неговите рамки като наказуемо би могло да бъде разглеждано разпространяването на невярна информация, непроверени факти, зловредни слухове и др., които могат да предизвикат паника в обществото. Например фалшиво обаждане на тел. 112 за бомба в Съдебната палата, но и фалшива дописка в онлайн новинарска медия за бомба в метрото или за пуснат отровен газ в училище.

Опитите писаният преди 50 години член на НК, върху който носи отпечатък епохата на студената война с разцвета на пропагандата, страха от диверсии, саботажи и т.н., да бъде прилаган в наши дни спрямо работата на медиите, влизат в разрез с най-често добросъвестните усилия на журналистите да си вършат работата. Такъв е казусът с повдигнатото обвинение на прокуратурата в Казанлък срещу Георги Манев, журналист от местната телевизия Пресс ТВ, за всяване на паника при информиране за наводнението в града на 1 февруари 2015 г. Впоследствие производството срещу него беше прекратено и насочено срещу неизвестен извършител (Дневник 2015).

Необходимо е да се припомни и проектът за нова разпоредба в Наказателния кодекс от 2014 г., която въз основа на гореописания член на НК да инкриминира „разпространение на заблуждаваща или невярна информация или други сведения за банка или финансова институция, които могат да доведат до всяване на смут и страх в населението“. Проектът е изготвен от БНБ в условията на банковата криза и внесен в парламента от депутата от ДПС Йордан Цонев; макар че не вижда бял свят, все пак успява да мине на първо четене (Чолашка 2014). В тази връзка Нели Огнянова коментира в блога си „Медийно право“, че „чл. 326 НК не може да се тълкува разширително и да се прилага в защита на финансовата стабилност, защото разпоредбата е изготвена с оглед друга ситуация: фалшив сигнал за бомба, фалшив сигнал на тел. 112 за взривно устройство, фалшив сигнал на тел. 112 за инцидент, фалшив сигнал на тел. 112 за прострелване, фалшив сигнал на тел. 112 за убийство и др. под.“. Тя припомня и коментара на съдия Павлина Панова от ВКС, че престъплението трябва да е със специална цел, т.е. целта на разпространяването трябва да е да се причини вреда или да се набави облага. Това престъпление ще е осъществимо само при пряк умисъл, т.е. ще е престъпление само деяние, което цели тази вреда или облага“ (Огнянова 2015).

От приложените два примера може да бъде направен изводът, че са големи изкушенията чл. 326 на НК да бъде използван в дебатите за ново медийно законодателство, насочено срещу фалшивите новини. Тези дискусии стават все по-актуални в България, което личи от вече публично лансираните идеи за необходимостта от закон срещу фалшивите новини – на парламентарно представените партии „Воля“ (2017) и ВМРО (2018)⁴.

Разширителното тълкуване на този член в частност и на другите налични репресивни елементи в законодателството, приложими към дейността на журналистите и медиите като цяло, би изиграло ролята на неинституционализирана медийна цензура. Медийни „провокации“, особено ако целят да разобличат скривани от властите проблеми – в националната сигурност, отбраната, гражданската защита и т.н., не трябва да бъдат мерени със същия аршин, какъвто би бил приложен към съзнателно разпространяване на невярна информация с вредни за обществото последици.

Фалшиви новини за „бомба в метрото“ или за „отровен газ в училище“ не попадат под конституционната закрила на свобода на информацията, съдържаща се в чл. 41, ал. 1 на Конституцията: „Всеки има право да търси, получава и разпространява информация. Осъществяването на това право не може да бъде насочено срещу правата и доброто име на другите граждани, както и срещу националната сигурност, обществения ред, народното здраве и морала.“ „Новини“, които нарушават конкурентни права, с изключение на случаите на оправдан обществен интерес, би трябвало да бъдат наказуеми.

Ограниченията, залегнали пред свободния поток на информация в обществото – в Конституцията (чл. 39, ал. 2, чл. 40, както и чл. 41, ал. 1) и в законите (напр. в чл. 147 и чл. 326 на НК, чл. 45 и чл. 49 от ЗЗД) – би трябвало да бъдат прилагани само в краен случай, например когато журналистът е проявил очевидна недобросъвестност, а медията му е дала триубна и това е довело до сериозно накърняване на индивидуални права или на обществения ред. Като цяло в рамките на по-тясното разбиране за конституционно-правната закрила на свободата на изразяване на мнения, на информация

⁴ През лятото на 2017 г. от „Воля“ лансират идеята за законопроект, който да дефинира какво е „фалшива новина“ или новина, която нанася личната чест и достойнство. От партията предвиждаха създаването на доброволен регистър на интернет източниците с информация за собственика на домейна, за хостинга и за физическия собственик на уебсайта. Беше анонсирано и спирането на държавно финансиране за сайтове, които разпространяват фалшиви новини. Понастоящем няма информация какво се случва с тези намерения на „Воля“. През юли 2018 г. пък стана ясно, че ВМРО, част от съуправляващата коалиция Обединени патриоти, ще подготвя закон срещу фалшивите новини.

и на медиите не трябва бъдат възлагани големи надежди в борба с фалшивите новини. Противното би означавало съществена промяна в баланса между правата и задълженията, свободите и отговорностите на журналистите в полза на задълженията и отговорностите. Такъв обрат би бил в пряко противоречие и с либералния като цяло характер на българския медиен модел.

Освен това, възможността за санкционирана журналисти и медии за разпространяване на фалшиви новини са силно ограничени. Може ли да бъде наказана медия например затова, че системно разпространява фалшиви новини, които обаче не са насочени към конкретни лица и не увреждат честта и достойнството им? Нито пък информирането ѝ води до нарушаване на обществения ред с тежки последици. Ако дяснопопулистки сайт провежда целенасочена кампания срещу ЕС под лозунга „*Да излезем от ЕС – съюза на гейовете, лесбийките и „третия пол!“*“? Или ако жълт вестник твърди убедено, „*че „глобалното затопляне“ е манипулация на световната зелена мафия и левичарските среди*“? Наказателна мисия срещу подобен род информиране би била невъзможна, а преди всичко непрофесионална.

Същото заключение важи и по отношение на по-провакативни текстове, които биха могли да имат художествено-творчески характер. Например ако информационен сайт, дори без да е отбелязал някъде в дописката, че става въпрос за „симулация“, „инсценировка“, „художествена измислица“, публикува следното: „...*туристи са видели следи от марсиански кораби на Райковски ливади на Рожен... Уплашени, те са се качили мигом на колите си и са офейкали към Смолян. Разказът им за видяното е предизвикал паника сред местното население, която продължава да нараства лавинообразно...*“.

Конституцията на Република България (1991) защитава трите „комуникационни“ свободи: правото на свобода на мненията, на информацията и на медиите (чл. 39–41). Парадоксалното обаче е, че тъкмо тези свободи улесняват разпространяването на фалшиви новини. Чл. 41, ал. 1 например постулира правото на всеки „*да търси, получава и разпространява информация*“, като налага все пак някои ограничения, свързани с конкурентни права.

Всъщност либералната канава на конституцията и на законите поставя прегради пред каквито и да е по-сериозни планове за борбата с фалшивите новини със средствата на медийното право. Такова тълкувание е възможно поне в рамките на едно по-широко разбиране за конституционно-правната защита на свободата на словото.

Ако продължим в духа на тези разсъждения, може да стигнем до стряскащото, но логично звучащото заключение, че разпространяването на фалшиви новини, които не нарушават описаните в чл. 41, ал. 1, забрани, не противоречи на конституцията. Най-малкото в конституционните текстове, отнасящи се за комуникационните свободи, не може да бъде открита изрична забрана за разпространение на неверни факти, лъжи, полуистини и други форми от арсенала на дезинформацията. В специалните закони, регулиращи работата на медиите, на свой ред също липсват експлицитно формулирани забрани за разпространение на фалшиви новини (Закон за радиото и телевизията (ЗРТ)) Изборен кодекс (ИК).

2.2. Медийната регулация и свободата на информация

Законът за радиото и телевизията, приет през вече далечната 1998 г., и Изборният кодекс от 2014 г., поне в сегашния им вид, трудно могат да бъдат използвани като средство за борба с fake news. Въпреки многото изисквания към радио и телевизионните оператори (наречени в двата закона „доставчици на медийни услуги“), сред тях не присъства такава за достоверността на разпространяваната информация. Според чл. 10, ал. 1 от ЗРТ, „*при осъществяването на своята дейност доставчиците на медийни услуги, се ръководят от следните принципи: 1. гарантиране на правото на свободно изразяване на мнение; 2. гарантиране на правото на информация; 3. запазване на тайната на източника на информация...*“.

Тези текстове очевидно не забраняват разпространяването на фалшиви новини, вкл. на мнения, базирани на неверни факти. Противоположност на фалшивите новини все пак би могло да се търси в изменения през 2010 г. чл. 13, ал. 2. Той гласи, че „*доставчиците на медийни услуги са длъжни да използват точно и нетенденциозно... информацията*“, получена „*от държавните и общинските органи, ако тя не съдържа предвидена от закон тайна (ал. 1)*“. Освен това законът задължава радио- и телевизионните оператори да спазват собствените си етични кодекси, Етичния кодекс на българските медии и Националните

етични правила за реклама и търговска комуникация в България (*по-подробно вж. по-долу*). Прехвърлянето на топката към медийната саморегулация обаче може да бъде успешното решение само ако бъдат въведени строги санкциониращи механизми за неспазване на кодексите.

През изминалите 20 години законодателят не е бил изправен през феномена *fake news*, вкл. по отношение на електронните медии, и с оглед на други значими заплахи, валидни впрочем и в наши дни, е заложил други ограничения за разпространяваната информация: против речта на омразата (ЗТР, чл. 17, ал. 2), за защита на правата на децата (чл. 17а) и др.

В Изборния кодекс – единственият закон в България, който предвижда специална регулация и за печатните и онлайн медиите, също не се съдържат изрични изисквания за достоверността и обективността на информацията. Въпреки това следващите мерки, които ще отбележа, макар че не са замисляни специално за противодействие на *fake news*, могат да бъдат разглеждани като някакъв зачатък при използването на ИК срещу тях. Става въпрос за забраната за публикуване на анонимни материали (чл. 177) и задължителното публикуване на информация за възложителя и извършителя на социологически проучвания, както и за източника на финансирането им (чл. 201, ал. 1). Тези членове са насочени срещу анонимността на новините, статиите и проучванията, която може сериозно да манипулира представянето на факти и данни по време на предизборната кампания. Преодоляването на анонимността в информирането обаче не може да бъде панацея в противодействието на фалшивите новини и дезинформацията. След въвеждането на въпросния член за социологическите проучвания медиите, вкл. печатните и онлайн медиите, започнаха да оповестяват редовно поръчителите, изпълнителите и финансиращите предизборните изследвания. Тази разгласа не решава проблема с качеството на анализирания данни, нито с фиктивността на някои от актьорите по веригата (*например проучването се финансира от близкия до партия X бизнесмен Y, но на медиите се съобщава, че то е извършено със собствени средства на агенция Z* (най-често при необходимост те могат да бъдат доказани вследствие на извършени преди това финансови машинации).

Краткият анализ на наличните рехави законови мерки, които биха позволили противодействие на фалшивите новини в медиите, не цели да провокира дебати за налагане на нови такива чрез стесняване на регулативните рамки на медийното съдържание. Това е чувствителна сфера, в която законодателят не може и не трябва да прави големи интервенции. Симптоматично е, че още преди разгарянето на *fake news* дебатите в България, няколкото опита за стимулиране на по-сериозни дискусии за необходимостта от либерален закон за печата, приключиха с неуспех. Най-вероятно защото обсъжданите регулативни мерки бяха асоциирани предимно със заплахата за посегателство към съдържанието – светая светих на новинарските медии. През последните година-две плахите дебати за регулация на онлайн медиите протичат под знака на опасността от фалшивите новини и отново поставят трудно разрешими въпроси за параметрите на медийната регулация.

Изправена пред предизвикателствата на медийната конвергенция в интернет и необходимостта от прозрачност на собствеността и финансирането на медиите, една качествено нова медийна регулация в България би била успешна само ако опита да зададе минимални стандарти за съдържанието на всички редакционни медии (традиционен домейн на етичните кодекси) и се концентрира основно върху медийната инфраструктура.

Елемент от бъдеща промислена медийна регулация може да станат и законови изисквания към медийната информация по германски образец, каквито понастоящем липсват в ЗРТ и ИК. В Германия например *Rundfunkstaatsvertrag* (Държавният договор за радио и телевизия) от 1991 г., който регулира радиото и телевизията, задължава и т.нар. журналистическо-редакционни телемедии (онлайн новинарски медийни услуги според българския ИК) да изпълняват грижливо професионалните си задължения (§54 Abs. 2 RStV). Те трябва да отговарят на общоприетите журналистически принципи: *„Преди новините да бъдат разпространени от доставчика (на медийни услуги – И.И.), трябва да бъдат проверени грижливо за тяхното съдържание, произход и истинност, доколкото позволяват обстоятелствата“*. Сходни си и задълженията за пресата според законите за печата на отделните провинции. В §3 на *Berliner Pressegesetz* (Закон за печата на Берлин от 1965 г. се казва: *„(1) Пресата изпълнява обществени функции. (2) Пресата трябва да проверява всички новини преди разпространението им с дължимата грижа за тяхното съдържание, истина и произход“*. В България въвеждането на някои задължения минимум за всички медии – предоставяне на право на отговор (в момента е предвидено само за радио и телевизионните оператори; за

печатните и онлайн медиите е фиксирано само в ИК), стриктното отделяне на рекламата от редакционното съдържание и др. и на ефективни санкциониращи механизми при неспазването им, също могат да бъдат заети от германското медийно законодателство.

Най-новите проекти и планове за медийна регулация – т.нар. законопроект „Пеевски“, който беше приет на първо четене в парламента, и работещата по сходна материя работна група на правителството (вж. Антонова, Стариолска 2018; Антонова 2018) – се концентрират върху прозрачността на медийната инфраструктура – собственост, финансиране и т.н., като това се отнася до всички видове редакционни медии – преса, радио, телевизия и онлайн медии. Една от крайните цели е да стане видно в достатъчна степен кои медии, собственост на еди кого си и т.н., разпространяват фалшиви новини. Ако тя бъде постигната, гражданите ще имат възможността за информиран избор при ползването на съответното медийно съдържание. А това би било предпоставка за формиране на обществена нетърпимост към разпространителите на различни форми на дезинформация. Актуалните идеи и законопроекта в тази сфера биха свършили работа обаче само ако мерят с еднакъв аршин всички медии и действително целят максимална прозрачност на собствеността и финансирането им. Задължителното или доброволното присъствие на медите в предвижданите регистри или чрез подаване на декларации в Търговския регистър (за източниците на финансиране) би могло да стане задължително условие държавата и общините да рекламират в тях респ. при сключването на договори за медийно обслужване (*по-подробно за тази взаимовръзка – по-долу*).

Подобни проекти и мерки могат да се разглежат и в светлината на дебатите трябва или не да се регулират онлайн и печатните медии, респ. необходим ли е в България нов медиен закон, който да обхване всички медии. Провалът на саморегулацията прави повече от всякога необходима една по-обхватна, либерална, но не беззъба медийна регулация.

Противодействието на фалшивите новини със законодателни средства няма как да подмине и темата трябва ли да бъдат регулирани социалните медии, които се явяват основния инкубатор на фалшиви новини. Тя обаче е прекалено обемна и се нуждае от самостоятелен анализ. На това място ще отбележа само, че за разлика от Германия например⁵, в България, като в повечето страни по света, няма специална регулация на социалните медии. Въпреки че те се превръщат в основна платформа за разпространение на съдържанието на междуременно конвергираните традиционни и онлайн медии. И въпреки че са основен инкубатор и поле за заразяване с fake news.

3. Медийната саморегулация и корегулацията срещу фалшивите новини

3.1. Саморегулацията: от „големите надежди“ до книжен тигър

Медийната саморегулация е теренът, на който борбата с фалшивите новини в редиците на самата журналистика може да се води по-успешно, отколкото с помощта на рестриктивните правни механизми. Саморегулацията с нейните етични кодекси и инструменти може да бъде разглеждана като опит за институционално приложение в практиката на принципите на журналистическата етика, което се явява и израз на социалната отговорност на журналистиката. Акцентирането върху саморегулацията ни позволява да осмислим по-добре и приложението на професионалните стандарти на журналистиката. Те са в основата на журналистическото проучване, разбирано като събиране на информация и проверка на достоверността на фактите. Дефицитите на проучването са сред водещите причини за уязвимостта на журналистиката от фалшиви новини. Казано другояче, проблемите на саморегулацията, която се базира на спазването на етичните принципи и норми в журналистиката, не

---

⁵ През 2017 г. в Германия е приет твърде спорният „Закон за Фейсбук“, както стана популярен т.нар. *Netzwerkdurchsetzungsgesetz (NetzDG)*. Той задължава социални медии като Facebook, Google, Youtube, Twitter и др. да отстраняват бързо значимо, попадащо под ударите на германския НК съдържание, съдържащо реч на омразата и други наказуеми деяния, за да избегнат много високи глоби. Първите годишни отчетите на компаниите обаче показват, че те реагират по начин, за който са се страхували критиците на закона – чрез изтриване според техните общностни правила и блокиране на поразия на възприеманото като проблемно съдържание. „*За да избегнат глоби, отстраняват от мрежата и правно допустимо съдържание, защитено от свободата на изразяване на мнения. По този начин интервенират в обществените дебати, често без да го забележим и без да можем да изискаме да бъде възстановено неоснователно изтритото съдържание*“. Вж. Марлиз Принциг (Prinzig 2008).

могат да бъдат разглеждани изолирано от проблемите на журналистическото проучване, при което водещи са професионалните стандарти. Тяхното спазване позволява практическото приложение на журналистическата етика. Акцентирането върху саморегулацията обаче позволява тези проблеми да се разглеждат през призмата на цялата журналистическата общност, докато проучването предполага фокусът да падне върху отделния журналист респ. върху журналистическия екип.

Саморегулацията може да помогне в борбата с фалшивите новини, ако в самата журналистическа гилдия бъде реабилитирано значението на спазването на етичните норми и на професионалните стандарти в журналистиката. В България те са във видим упадък през последните години, което се дължи до голяма степен и на наличието на два етични кодекса за българските медии, съотв. на две структури, отговорни за прилагането на кодексите – Етичният кодекс на българските медии на Националния съвет за журналистическа етика (НСЖЕ, 2014) и Професионално-етичния кодекс на Българския медиен съюз (БМС, 2014) (Инджов 2017, 434–435). Във втората организация, за която медийни публикации твърдят, че е част от „кръга Пеевски“, членуват по-голяма част от вестниците (вж. например „Медиапул“ 2014). По-меродавен е Етичният кодекс на българските медии, най-малкото защото има по-дълга история, натрупана сериозна практика при прилагането му и не на последно място – вследствие на прозрачността в работата на Комисията за журналистическа етика.

Въпреки това този кодекс, както и неговият клонинг, периодично бива нарушаван и от подписаните го медии. Сензационно информирани, погазващо човешки права, практикуват не само традиционно заподозрени жълти вестници и онлайн медии, но и електронните медии, вкл. двете частни телевизии с национален обхват – bTV и Нова телевизия. Нарушаването на етичните норми и професионалните стандарти при осведомяването за убийства и други прояви на насилие, особено когато потърпевши са деца, при катастрофи, природни бедствия и др., създават нездрава медийна среда. Неспазването на професионалните стандарти отваря широко вратата за създаването и разпространяването на fake news и техните производни в новинарските редакции.

Макар че Етичният кодекс на българските медии не е панацея в борбата с фалшивите новини, той остава фундаментът, върху който могат да се обединят медиите, ако заявките им за борба с фалшивите новини са искрени. На този етап той е като че ли единственият документ за журналистическата гилдия и медийните организации, който разглежда предоставянето на достоверна информация на обществото като иманентно за журналистическата дейност – нещо, което, както стана ясно, отсъства поне експлицитно формулирано в Закона за радиото и телевизията, Изборния кодекс и др.

В кодекса са залегнали следните постулати, които имат централно значение за разглежданата проблематика:

„1.1. Точност

1.1.1. *Ще предоставяме на обществото точна и проверена информация и няма преднамерено да скриваме или изопачаваме факти.*

1.1.2. *Няма да публикуваме информация, за която знаем, че е невярна.*

1.1.3. *Няма да подвеждаме обществото и ясно ще посочваме къде са използвани манипулирани текстове, документи, образи и звуци. (...)*

1.2. Поправки

1.2.1. *Ще публикуваме ясна и достатъчно забележима поправка, щом бъде доказано, че е публикувана неточна или подвеждаща информация, и ще се извиним, ако е необходимо.*

1.2.2. *Ще предоставяме право на отговор на лица и организации, засегнати пряко от неточни или подвеждащи публикации.*

1.3. Източници

1.3.1. *Ще се стремим да проверяваме информацията преди нейното публикуване, като търсим и използваме различни източници, и доколкото е възможно ще посочваме нейния произход.*

1.3.2. *Предпочитаме да използваме идентифицирани източници пред анонимните, чиято честност и надеждност не може да се прецени от обществото. (...)*

1.3.4. *Винаги ще посочваме, когато информацията не е потвърдена.”*

Източник: Национален съвет за журналистическа етика

Кратка съпоставка с германския Прескодекс обаче, валиден за вестниците, списанията и онлайн медиите, относно публикуването на неверни факти не е в полза на българския Етичен кодекс. Германският съвет на печата няма право да взема отношение за случаите, които налагат право на отговор, поправка и опровержение, които са уредени в пресзаконите, но формулировката за коригирането на фалшиви новини в чл. 3 (Корекции) звучи много по-убедително: *„Публикуваните новини или твърдения, особено засягащите личността, които впоследствие се окажат неверни, трябва да бъдат незабавно и надлежно коригирани от медиата, която ги е публикувала.*

Директива 3.1. – Изисквания

(1) *За читателя трябва да е разпознаваемо, че предходното съобщение е изцяло или частично невярно. Ето защо корекцията при възпроизвеждането на коректните факти се отнася до предишната фалшива новина. Истинските факти се съобщават, дори ако грешката вече е била допусната публично по друг начин.*

(2) *При онлайн публикации корекцията се свързва с оригиналната публикация. Ако се прави в самата статия, това трябва да бъде отбелязано.“*

Източник: Deutscher Presserat

3.2. Корегулацията – по-ефективното оръжие

По-голям възпитателен потенциал за журналистиката от саморегулацията има корегулацията, която може да бъде разглеждана като по-модерна форма на саморегулация. При корегулацията *„тежестта на медийната регулация се прехвърля от държавните регулатори към органите на саморегулация и се превръща в нещо като по-задължаваща саморегулация“* (Инджов 2017, 448). Тя е все още слабо популярна в България, за разлика от развитите медийни демокрации. Корегулацията би могла да се развие най-пълно, ако Комисията по журналистическа етика към НСЖЕ бъде призната от всички медии и *„получи правото да прилага парични санкции на провинилите се издания, канали и сайтове“* (пак там, 448). Своеобразното ѝ институционализиране би имало пряко отношение в борбата с фалшивите новини. Понастоящем тази комисия може да налага само порицания на провинили се медии, ако бъде установено нарушаване на кодекса.

И сега в българското законодателство има заложен механизъм на корегулация, макар че още няма достатъчно натрупана практика, която да покаже дали те са ефективни, или не. Законът за радиото и телевизията (чл. 76, ал. 1 и ал. 2), задължава радио и телевизионните оператори да изготвят като част от етичния си кодекс правила по отношение на търговски съобщения, както и да спазват нормите на Етичния кодекс на българските медии и Националните етични правила за реклама и търговска комуникация, разработени от съответните саморегулаторни органи. Според чл. 126г: *„на доставчик на медийни услуги, който не изпълни в срок решение на Етичната комисия към Фондация „Национален съвет за журналистическа етика“ и/или Сдружение „Национален съвет за саморегулация“, се налага имуществена санкция в размер от 2000 до 5000 лв.“*

По същия модел държавата би могла да обвърже държавното финансиране на медиите със спазването на един общоприет от тях етичен кодекс, изготвен, разбира се, без нейна намеса. Като част от нов медийен закон, валиден за всички медии, или с промяна в Закона за обществените поръчки може да бъде забранено предоставянето на реклама и средства за медийно обслужване по линия на еврофондовете, обществените поръчки и дейността на общините за медии, които систематично нарушават Етичния кодекс.

В тази посока разсъждава и журналистът Иван Радев, член на Асоциация на европейските журналисти (АЕЖ) – България, чийто анализ, изготвен по проект на тази НПО, би могъл да бъде полезен и в борбата с фалшивите новини (вж. Инджов 2017, 447). Авторът счита, че трябва да се разшири моделът на саморегулация чрез включване в него и на рекламодателите, популяризирането му сред потребителите и възможност Етичният кодекс да се подписва не само от собственици на медии, но и от журналисти, блогъри или активни граждани. Освен това трябва да се стимулират по-широк кръг медии да подпишат и спазват кодекса, например ако държавните и европейските институции гарантират, че ще поддържат сътрудничество само с медии, които зачитат етичните принципи и законите. Възможни мерки според Радев са:

– *Обществените поръчки за медийно отразяване да бъдат възлагани само на медии, които зачитат тези правила.*

– *Държавните институции да могат да публикуват обявите си единствено в медии, подписали Етичния кодекс и спазващи законите.*

– *Списъкът може да бъде продължен и с маркираната вече по-горе възможност само медии, спазващи Етичния кодекс, да участват в популяризирането на проекти, финансирани от ЕС.*

Подобни корегулативни механизми биха могли да се прилагат и спрямо медии, които разпространяват фалшиви новини и дезинформация с голяма вреда за обществото, но пред такава възможност има две сериозни препятствия. Първо – корегулацията е мислима само ако принципите на саморегулацията, която никога не е имала дълбоки корени в България, бъдат възприети от цялата журналистическа общност и бъде създаден един орган за прилагането ѝ на базата на единен етичен кодекс и ефективни санкциониращи механизми. Втората бариера е самата държава в ролята ѝ на голям рекламодател за печатните и онлайн медиите, както и за по-малките тв- и радиооператори. Тази роля позволява на което и да е управляващо мнозинство да си купува медиен комфорт чрез средствата за популяризиране на европрограмите. *„Правителството раздава на определени медии средства от фондовете на Европейския съюз при пълно отсъствие на прозрачност, като на практика ги подкупва, за да не го критикуват в материалите си или изцяло да се въздържат от отразяването на определени проблеми“*, констатира международната организация „Репортери без граници“ в оценката си за България за 2017 г. („Дневник“ 2018). Премахването на формулата „пари срещу комфорт“ би могло да стане, ако този държавен ресурс бъде разпределян от независим от държавата орган, със силно обществено присъствие в него. Нещо като СЕМ с обществена квота, но реално, а не само формално независим от държавата.

Заклучение и перспективи

Направеният обзор, който не претендира за пълнота и изчерпателност, потвърди първоначалните хипотези: за неадекватността на медийното право и медийната регулация в сегашния им вид по отношение на новата заплаха за журналистиката в лицето на фалшивите новини; за наличието на по-голям, но трудно използваем към настоящия момент потенциал в сферата на медийната саморегулация; за корегулацията като най-ефективен инструмент от всички разглеждани мерки, защото би могла да обвърже предоставянето на реклама от страна на държавата с прилагането на Етичния кодекс на българските медии.

Анализът на проблемната материя позволява три извода:

1. При българските условия проиводействието на fake news в (онлайн) медиите не трябва да се извършва със сегашния или дори с разширен инструментариум на съществуващото законодателство. Неподходящ би бил и закон за борба с фалшивите новини, вкл. ако е насочен основно срещу онлайн медиите. Идеите да се използва Наказателният кодекс или специален закон като плашило или бухалка за вдвояване на ред в медийното съдържание са дълбоко погрешни. Те противоречат както на конституционно гарантираната свобода на словото, вкл. с предвидените ѝ ограничения по отношение на конкурентни права, така и на необходимостта от по-голяма прозрачност на управлението. Те не отчитат и два основополагащи мита за масмедите – на модерната, съотв. на постмодерната епоха, залегнали в основата на съвременната демокрация – генезисът им като опозиция на властта още от времето на Английската буржоазна революция и свръхнадеждите, отправяни към новите медии (вкл. към социалните медии) като един вид демократична контравласт в ерата на интернет. Освен това, ако конкретизирам разсъжденията си, каква би била гаранцията например, че НК или някакъв специален закон срещу фалшивите новини няма да бъде впрегнат и срещу „меки“ форми на fake news, като сатирата или новини с липсващ контекст и погрешни взаимовръзки в текста? Фокусирането върху по-тясното разбиране за конституционно-правните гаранции за свободата на словото би отворило широко вратите за последваща цензура върху съдържанието на медиите и би превърнало прокуратурата в „медийен надзорник“ – термин, с който я нарича Нели Огнянова (2015) във връзка с изкушенията за активно прилагане на чл. 326 на НК за борба с дезинформацията срещу банките (вж. по-горе). И все пак, законът може да допринесе за по-ефективно проиводействие на тази най-агресивна форма на дезинформацията, ако бъде изготвена общоприемлива правна дефиниция на понятието „fake news“. Тя трябва да държи сметка за същността на явлениято: умишлено изфабрикувана фалшива новина, която най-често се разпространява вирусно, понякога с помощта на журналисти, като нередко има поразяващ ефект върху отделна личност или обществото като цяло.

2. Предходните разсъждения по никакъв начин не целят да фаворизират прекалено широкото тълкуване на конституционната закрила на свободата на изразяване като врата за безпрепятствено нахлуване на фалшиви новини в медиите. На тях трябва да им се противодейства със средствата на медийната политика на държавата. Това може да стане чрез една по-ефективна медийната регулация, например чрез въвеждането на минимални стандарти за всички медии (за достоверността на информацията, задължението за право на отговор и др.). Медийната регулация трябва да осигури осветляването на собствеността и финансирането на отделните видове медии като ново средство за легитимиране на дейността им пред обществото.

3. Впрочем, тези задачи са неизпълними, ако не се създаде работещ режим на взаимодействие между регулацията и саморегулацията, който се олицетворява от модерната, но сравнително слабо позната в България корегулация. Тя в най-висока степен може да обвърже отговорното отношение на държавата към медиите – в противовес на моделите на държавен контрол или оставянето им изцяло в ръцете на пазара, с потенциала на медийната саморегулация, в чиято основа са спазването на етичните норми и професионалните стандарти в журналистиката.

Наличните механизми и възможните мерки за противодействие на фалшивите новини със средствата на законите и на саморегулацията не трябва да бъдат абсолютизирани. Те са само част от инструментариума, с който може да се противодейства на това явление, наред с мерки като реабилитиране на журналистическото проучване, корекционния мединджмънт, fact checking, медийната грамотност, по-доброто журналистическо образование и други. Сред тях на първо място е умението на журналистите да работят на терен – да търсят и намират информация, да я проверяват и отсяват и да я разглеждат в необходимия контекст и предистория. Само ако този фундамент на журналистиката е стабилен, над него може да се надгражда в борбата с фалшивите новини, разгледани в тази статия.

ЛИТЕРАТУРА // BIBLIOGRAPHY

Инджов 2017: Инджов, И. *Права и задължения, свободи и отговорности на журналистите в България*. В: Рус-Мол, Щ., Инджов, Иво. *Журналистиката – учебник и наръчник*. София: „Изток-Запад”, 390–448. // **Indzhov 2017:** Indzhov, I. *Pravaizadlzhenia, svobodi iotgovornosti na zhurnalistite v Balgaria*. V: Rus-Mol, Sht., Indzhov, I. *Zhurnalistikata – uchebnik i narachnik*. Sofia: „Iztok-Zapad”, 390-448.

Кънев 2011: Кънев, Кр. *Стъпка в погрешна посока*. // Сайт на Български хелзинкски комитет, 7.01. – <http://www.bghelsinki.org/bg/publikacii/obektiv/krasimir-knev/2011-01/stpka-v-pogreshna-posoka/>. // **Kanev 2011:** Kanev, Kr. 2011. *Stapka v pogreshna posoka*. // Sayt na Balgarski helzinski komitet, 7.01. – [http://www.bghelsinki.org/bg/publikacii/obektiv/krasimir-knev/2011-01/stpka-v-pogreshna-posoka/\(16.04.2016\)](http://www.bghelsinki.org/bg/publikacii/obektiv/krasimir-knev/2011-01/stpka-v-pogreshna-posoka/(16.04.2016)).

Огнянова 2015: Огнянова, Н. *Чл. 326 НК и отзивчивата прокуратура*. // „Клуб Зет“, 6.04.2015, първа публикация в блога на Нели Огнянова „Медийно право“ // **Ognyanova 2015:** Ognyanova, N. *Chl. 326 NK i otzivchivata prokuratura*. // „Klub Zet”, 6.04.2015, parva publikatsia v bloga na Neli Ognyanova „Mediyno pravo”

EAVI 2017: EAVI. *Infographic: Beyond Fake News – 10 Types of Misleading News*. // NGO-Website, 26.07. – <https://eavi.eu/beyond-fake-news-10-types-misleading-info/> (21.08.2017).

Horn 2017: Horn, D. *Warum ich den Begriff „Fakenews” nicht mehr nutzen werde*. // *WDR-Blog*, 17.01. – <https://blog.wdr.de/digitalistan/begriff-fakenews-facebook/> (30.10.2017).

Indzhov 2017: Indzhov, I. *Bulgarien und die falschen Nachrichten*. // Vortrag gehalten auf der elften Arbeitstagung der Art. 10 EMRK-Arbeitsgruppe in Skopje vom 13.–15. September, unveröff.

Morozov 2017: Morozov, E. *Moral panic over fake news hides the real enemy – the digital giants*. // *The Guardian*, 8.01. – <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/jan/08/blaming-fake-news-not-the-answer-democracy-crisis> (30.10.2017).

Prinzig 2008. Prinzig, M. *Transparenz als Gegengift*. // Webseite des Europäischen Journalismus-Observatoriums, 6.08.2018, <https://de.ejo-online.eu/digitales/transparenz-als-gegengift> (27.08.2018).

Wissenschaftliche Dienste 2017: Wissenschaftliche Dienste (Deutscher Bundestag). *Fake-News. Definition und Rechtslage*. // WD 10 - 3000 - 003/17, 17.02. – <https://www.bundestag.de/blob/502158/99feb7f3b7fd1721ab4ea631d8779247/wd-10-003-17-pdf-data.pdf> (22.07.2017).

ЗАКОНИ И КОДЕКСИ

Етичен кодекс на българските медии. // Приет на 25.01.2004 г., уебсайт на Национален съвет за журналистическа етика. – [http://mediaethics-bg.org/етичен-кодекс-2/\(17.03.2017\)](http://mediaethics-bg.org/етичен-кодекс-2/(17.03.2017)). // **Etichen kodeks na balgarskite medii.** // Priet na 25.01.2004 g., uebsayt na Natsionalen savet za zhurnalisticheska etika, [http://mediaethics-bg.org/etichen-kodeks-2/\(17.03.2017\)](http://mediaethics-bg.org/etichen-kodeks-2/(17.03.2017)).

Закон за радиото и телевизията. // Обн. ДВ., бр.138, 24.10.1998, *Lex.bg.* – [https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2134447616\(5.10.2017\)](https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2134447616(5.10.2017)). // **Zakon za radioto i televiziyata.** // Obn. DV., br.138, 24.10.1998, *Lex.bg.* [https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2134447616\(5.10.2017\)](https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2134447616(5.10.2017)).

Изборен кодекс. // Обн. ДВ., бр.19, 5.03.2014, *Lex.bg.* – [https://www.lex.bg/laws/ldoc/2136112596\(23.10.2017\)/Izboren_kodeks](https://www.lex.bg/laws/ldoc/2136112596(23.10.2017)/Izboren_kodeks). // Obn. DV., br.19, 5.03.2014, *Lex.bg.* [https://www.lex.bg/laws/ldoc/2136112596\(23.10.2017\)/Izboren_kodeks](https://www.lex.bg/laws/ldoc/2136112596(23.10.2017)/Izboren_kodeks).

Конституция на Република България. // Обн. ДВ., бр. 56, 13.07.1991, *Lex.bg.* – [https://www.lex.bg/laws/ldoc/521957377\(23.10.2017\)/Konstitutsia_na_Republika_Balgaria](https://www.lex.bg/laws/ldoc/521957377(23.10.2017)/Konstitutsia_na_Republika_Balgaria). // Obn. DV., br. 56, 13.07.1991, *Lex.bg.* [https://www.lex.bg/laws/ldoc/521957377\(23.10.2017\)/Konstitutsia_na_Republika_Balgaria](https://www.lex.bg/laws/ldoc/521957377(23.10.2017)/Konstitutsia_na_Republika_Balgaria).

Наказателен кодекс. // Обн. ДВ., бр.26, 2.04.1968, *Lex.bg.* – [https://www.lex.bg/laws/ldoc/1589654529\(23.10.2017\)/Nakazatelen_kodeks](https://www.lex.bg/laws/ldoc/1589654529(23.10.2017)/Nakazatelen_kodeks). // Obn. DV., br. 26, 2.04.1968, *Lex.bg.* – [https://www.lex.bg/laws/ldoc/1589654529\(23.10.2017\)/Nakazatelen_kodeks](https://www.lex.bg/laws/ldoc/1589654529(23.10.2017)/Nakazatelen_kodeks).

Berliner Pressegesetz vom 15.06.1965. – [http://www.studienkreis-presserecht.de/main/gesetze-lpg-Berlin.htm\(30.10.2017\)](http://www.studienkreis-presserecht.de/main/gesetze-lpg-Berlin.htm(30.10.2017)).

Der Pressekodex, veröffentlicht auf der Webseite des Deutschen Presserats. – [http://www.presserat.de/pressekodex/pressekodex/#panel-ziffer_16_ruegenveroeffentlichung\(30.10.2017\)](http://www.presserat.de/pressekodex/pressekodex/#panel-ziffer_16_ruegenveroeffentlichung(30.10.2017)).

Staatsvertrag für Rundfunk und Telemedien (Rundfunkstaatsvertrag) vom 31.08.1991, [https://www.ard.de/download/538848/Staatsvertrag_fuer_Rundfunk_und_Telemedien_in_der_Fassung_des_20__Aenderungsstaaatsvertrags_vom_8_bis_16_12_2016.pdf\(30.10.2017\)](https://www.ard.de/download/538848/Staatsvertrag_fuer_Rundfunk_und_Telemedien_in_der_Fassung_des_20__Aenderungsstaaatsvertrags_vom_8_bis_16_12_2016.pdf(30.10.2017)).

ДРУГИ ОНЛАЙН ИЗТОЧНИЦИ

Антонова 2018: Антонова, В. Премиерът Бойко Борисов лично се зае и с медийния пазар. // *Kapital*, 28.02.2018. – [https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/bulgaria/2018/02/28/3137733_premierut_boiko_borisov_lichno_se_zae_i_s_mediiniiia/\(15.07.2018\)/Antonova_2018:Antonova,V.PremieratBoykoBorisovlichnosezaei_smediyniapazar.//Kapital,28.02.2018](https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/bulgaria/2018/02/28/3137733_premierut_boiko_borisov_lichno_se_zae_i_s_mediiniiia/(15.07.2018)/Antonova_2018:Antonova,V.PremieratBoykoBorisovlichnosezaei_smediyniapazar.//Kapital,28.02.2018).

Антонова, Старидолска 2018: Антонова, В, Ел. Старидолска. Медийният закон на Пеевски и ДПС бе подкрепен от ГЕРБ и патриотите. // *Kapital*, 4.07.2018. – [https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/bulgaria/2018/07/04/3210975_mediiniiiat_zakon_na_peekvski_be_podkrepen_ot_gerb/\(15.07.2018\)/Antonova,Staridolska2018:Antonova,V,El.Staridolska.MediyniyatzakonnaPeevskiiDPSbepodkrepenotGERBipatriotite.//Kapital,4.07.2018](https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/bulgaria/2018/07/04/3210975_mediiniiiat_zakon_na_peekvski_be_podkrepen_ot_gerb/(15.07.2018)/Antonova,Staridolska2018:Antonova,V,El.Staridolska.MediyniyatzakonnaPeevskiiDPSbepodkrepenotGERBipatriotite.//Kapital,4.07.2018).

Дневник 2018: Дневник. България е по-зле по свобода на медиите дори от Западните Балкани. // *Дневник*, 25.04.2018. – [https://www.dnevnik.bg/sviat/2018/04/25/3168769_bulgariia_e_po-zle_po_svoboda_na_mediite_dori_ot/\(15.07.2018\)/Dnevnik2018:Dnevnik.Balgariyaepo-zleposvobodanamediiitedoriotZapadniteBalkani,25.04.2018](https://www.dnevnik.bg/sviat/2018/04/25/3168769_bulgariia_e_po-zle_po_svoboda_na_mediite_dori_ot/(15.07.2018)/Dnevnik2018:Dnevnik.Balgariyaepo-zleposvobodanamediiitedoriotZapadniteBalkani,25.04.2018).

Дневник 2015: Дневник. Журналистът Георги Манев вече не бил обвиняем за всяване на паника, делото е срещу неизвестен. // *Дневник*, 2.04.2015 – [https://www.dnevnik.bg/bulgaria/2015/04/02/2505214_jurnalistut_georgi_manev_veche_ne_bil_obviniaem_zal/\(25.10.2017\)/Dnevnik2015:Dnevnik.ZhurnalistatGeorgiManevvechenebilobvinyuamzavsvyavane_napanika,delotoesreshtu_neizvesten,2.04.15](https://www.dnevnik.bg/bulgaria/2015/04/02/2505214_jurnalistut_georgi_manev_veche_ne_bil_obviniaem_zal/(25.10.2017)/Dnevnik2015:Dnevnik.ZhurnalistatGeorgiManevvechenebilobvinyuamzavsvyavane_napanika,delotoesreshtu_neizvesten,2.04.15).

Медиапул 2014: Медиапул. Медийният съюз на кръга „Пеевски“ огласи етичен кодекс, забраняващ лъжи и заблуда. // *Медиапул* 20.01.2014. – [https://www.mediapool.bg/mediyniyat-sayuz-na-kraga-peekvski-oglasietichen-kodeks-zabranyavasht-lazhi-i-zabluda-news215815.html\(27.10.2017\)/Mediapul2014:Mediapul.Mediyniyatsayuznankraga„Peevski“oglasietichenkodeks,zabranyavashtlazhiizabluda,20.01.2014](https://www.mediapool.bg/mediyniyat-sayuz-na-kraga-peekvski-oglasietichen-kodeks-zabranyavasht-lazhi-i-zabluda-news215815.html(27.10.2017)/Mediapul2014:Mediapul.Mediyniyatsayuznankraga„Peevski“oglasietichenkodeks,zabranyavashtlazhiizabluda,20.01.2014).

Паунова 2012: Паунова, П. Сондажи за Закона за печата в България прави Фондация „Конрад Аденауер“. // *Медиапул*, 10.07.2012. – [https://www.mediapool.bg/sondazhi-za-zakon-za-pechata-v-bulgaria-pravi-fondatsiyakonrad-adenauer-news195017.html\(25.10.2017\)/Paunova2012:Paunova,P.Sondazhi-zazakona-zapechatavBalgariapravifondatsia„KonradAdenauer“//Mediapul,10.07.2012](https://www.mediapool.bg/sondazhi-za-zakon-za-pechata-v-bulgaria-pravi-fondatsiyakonrad-adenauer-news195017.html(25.10.2017)/Paunova2012:Paunova,P.Sondazhi-zazakona-zapechatavBalgariapravifondatsia„KonradAdenauer“//Mediapul,10.07.2012).

Чолашка 2014: Чолашка, Н. Депутатите гласуваха затвор за информация за банките. // *Офнюз*, 16.07.2014. – [https://offnews.bg/politika/deputatite-glasuvaha-zatvor-za-informatsia-za-bankite-363873.html\(17.10.2017\)/Cholashka2014:Cholashka,N.Deputatiteglasuvahazatvorzainformatsiazabankite.//Ofnyuz,16.07.2014](https://offnews.bg/politika/deputatite-glasuvaha-zatvor-za-informatsia-za-bankite-363873.html(17.10.2017)/Cholashka2014:Cholashka,N.Deputatiteglasuvahazatvorzainformatsiazabankite.//Ofnyuz,16.07.2014).